

Historisk vandring i Emmaboda

FRÅN GANTESBO BY TILL EMMABODA SAMHÄLLE

Innan år 1874 då järnvägen satte Emmaboda på kartan fanns det endast två gårdar här – Gantesbo A och Gantesbo B. De två mangårdsbyggnaderna var byggda på höjden, där kyrkan är belägen idag. Gantesboböndernas ägor bestod av ett antal steniga åkrar i närheten av husen, samt hagar och mossar, mader och kärr. På våren översvämmades markerna av de smältande snömassornas vatten. Lyckebyåns biflöden svämmade över och vattendränkta mader och mossar. Gantesbo A flyttades sedan till hembygdsgården Bökön där det invigdes på valborgsmässoafton 1937. Den första mangårdsbyggnaden på Gantesbo B revs och ersattes av ett nytt hus på samma plats 1901. Gantesbo B finns kvar på sin ursprungliga plats (mitt emot hälsocentralen) men har genom åren ändrat utseende några gånger genom renoveringar. Från 1961 fanns inte längre bynamnet Gantesbo kvar. Emmaboda järnvägssamhälle hade då helt uppslukat de båda gårdarna i byn.

JÄRNVÄGENS TILLKOMST

På Emmaboda gästgivaregård i Lindås samlades 1864 en kommitté för att diskutera hur en ny järnvägslinje skulle dras. Syftet var att skapa en förbindelse mellan västkusten och östkusten. De ville hitta en förgreningspunkt som låg lika långt från

de tre städerna Växjö-Kalmar-Karlskrona. Avståndet mellan de tre städerna utmättes på kartan och precis där på Gantesbo bys ägor – i Ungfåhagen blev den exakta mittpunkten, 57 km till varje stad. Platsen kallades för Emmaboda eftersom man i tidigare handlingar talat om Emmabo gästgivaregård. Gästgivaregården fungerade som skjutsstation och namnet var mer välkänt än Gantesbo by.

1 VANDRINGEN BÖRJAR VID STATIONEN (TURISTBYRÅN)

I mars månad 1874 stod stationshuset i Emmaboda färdigt. Huset hade byggts i Ungfåhagen, som ofta var översvämmad vår och höst. Vid utstakningen av stationen hade man sådana svårigheter med vatten att man fick ro ut med en eka. En ko hade några år tidigare räddats från att drunkna på den plats där man senare placerade godsmagasinet. Stationsbyggnaden var av trä och inrymde postexpedition. Det byggdes även ett lokomotivstall med två rum och en kolbod. Lördagen den 8 augusti 1874 invigdes Kalmar-Emmaboda järnväg av kungaparet Oscar II och drottning Sofia. Stationshuset var rikt smyckat med blommor, flaggor och grönt samt mittpartiet upptogs av kungaparets namnchiffer. Stationen

ligger vackert, sade Kung Oscar II. Det var så att omgivningens torftighet hade kamouflerats av nyhuggna småbjörkar. Under sina första år höll Emmaboda station på att få ett verkligt dåligt anseende i sin avsaknad av en självklar service för den resande allmänheten. Ett stort problem för de resande var nattlogi och mat. Emil Holm uppförde ett hotell med restaurang öster om stationen, vilket var fullt färdigt 1878. På grund av sitt läge så kallades hotellet så småningom för Järnvägshotellet. Emma Holm fortsatte att driva hotellet och restaurangen efter makens död 1887 och fram till 1913, då hon sålde hotellbyggnaden till järnvägsbolaget som utarrenderade hotellet. I mitten av 1900-talet var Erik Janzon källarmästare fram till 1963 då hotellet lades ned.

2 STENKÄLLAREN (Historik finns vid dörren på framsidan)

3 BRANDSTATIONEN

Den första eldsvådan inträffade 1887 då ett bostadshus brann ner och många stora bränder följde under början av 1900-talet. Vid brand slogs det larm genom att man blåste i lurar som fanns i brandskåp och frivilliga deltog i släckningsarbetet. Så småningom bildades en brandkår som släckte mot avgift. Den första motoriserade brandbilen stod färdig i april 1935. Brandkåren flyttade 1939

in i den nybyggda kombinerade polis- och brandstationen. Här fanns också under en lång period all kommunal förvaltning och folkvandvård.

4 DALGATAN

På 1940-talet uppmuntrade staten byggandet av egna hem. Flerbarnsfamiljer med minst 3 barn kunde få bra låneförmåner och kunde därmed bygga sitt första egna hus och åtnjuta det egna boendets frihet. Dalgatans små hus till vänster är ett bra exempel på detta. Från början hade alla husen ett likartat utseende bl.a. var alla husen reveterade.

5 HEMBYGDSGÅRDEN BÖKÖN

(Historik till höger om grinden) Det är Emmaboda hembygdsförening som äger hembygdsgården. Huvudbyggnaden är en av de två mangårdsbyggnader (Gantesbo A) som fanns här innan järnvägen kom. Mangårdsbyggnaden representerar ortens byggnadsskick i början av 1800-talet till dess mitt. Det byggdes först som 1,5 våningshus och fönstren i övre våning var endast i halv höjd. Husen påbyggdes ofta så att full rums höjd erhöles på övervåningen. Sidkammaren tillbyggdes i regel när föräldrarna överlät gården till nästa generation. Den fick då utgöra bostad åt de gamla, som hade undantagit den tillsammans med ålderdomsvård och underhåll för kvarstoden av livet. Ibland skedde ett tillbygge på längden och kallades då för

”utastuga” och utgjorde bostad åt de gamla. Namnet Bökön kommer av trädet bok och kullen var omsluten av sankmark och vatten därav slutledet ön.

6 KYRKAN

Emmabodas första församlingshem byggdes 1926 på backkrönet intill den gamla mangårdsbyggnaden i Gantesbo A. Vid denna tid tillhörde Emmaboda Vissefjärda kommun. Men den 1 januari 1930 blev Emmaboda köping och därmed självständig kommun. Från och med nu kunde Emmabodaborna bestämma över sig själva. Snart uppkom planer på att bygga om församlingshemmet till kyrka. Den 21 december 1941 invigdes kyrkan med församlingshem av biskop Yngve Brilioth. I kyrkan finns en dopfont i ljus Ekebergsmarmor och altartavlan är målad av konstnären Gunnar Theander, Nybro.

7 NYA SKOLAN /NORRA SKOLAN

Emmabodas första skola uppfördes 1904 på Kimbramåla bys ägor intill Emmaboda stations-samhälle (på Södra vägen). Den kallades för Kimbramålaskolan och skolbyggnaden bestod av en skolsal samt lärarbo-stad. Slöjdsalen inrymdes i en uthusbyggnad. Skolhuset var en stor tillgång för orten, men det blev snart för trångt och halvtidsläsning fick införas. Det fanns ett stort behov av ännu en skola. Karlskrona-Växjö

Järnvägsaktiebolag skänkte då ett större markområde för skolhusbygge i samhällets norra del, vid Gantesbo gård. Den 15 augusti 1911 togs det nya skolhuset i bruk, då 123 barn skrevs in för undervisning. Skolbyggnaden (som kallades Norra skolan eller Nya skolan) hade tre skolsalar varav två var till för småskolan och en till för folkskolans verksamhet. Även folkskolläraren, småskollärarinorna och skolstäderskan fick bostad i det nya skolhuset. År 1968 revs Norra skolan för att ge plats åt en större skolgård framför nuvarande högstadiesbyggnaden.

HÖGRE FOLKSKOLAN / SAMREALSOLAN

Barnantalet ökade och snart behövdes ytterligare lokaler. I januari 1932 köptes en tomt av Karlskrona-Växjö Järnvägsaktiebolag intill Norra skolan för 9 000 kr. Den nya skolbyggnaden stod klar vid årsskiftet 1933-34. I denna byggnad förfogade folkskolan över fyra klassrum och den högre folkskolan hade fyra rum plus tecknings-sal, rektorsexpedition, laboratorium, bibliotek, personalrum och materialrum. Den högre folkskolan blev så småningom samrealskola. Första realexamen i Emmaboda avlades i maj 1934 och den sista elevkullen tog realexamen 1965. Därefter användes skolbyggnaden som mellanstadieskola och som musikskola tills den revs en lördagsmorgon i februari 1984.

Ytterligare en skolbyggnad uppfördes på området. I maj 1953 invigdes en ny folkskola, som är den enda kvarvarande av de äldre skolbyggnaderna i Emmaboda. Den är idag högstadium för hela kommunens elever.

8 TAPETFABRIKEN

(Historik på uppsatt skylt)

9 BJURBÄCKEN

Namnet Bjurbäcken syftar på förekomst av bäver. (Bjur är det fornsvenska ordet för bäver.) Författaren Vilhelm Moberg växte upp i ett soldattorp i Moshultamåla intill Bjurbäcken, där han snarade gäddor på sommaren. I många av Mobergs romaner återkommer gäddfisket – bl. a. i ”Din stund på jorden”. Även barnen i Emmaboda på Mobergs tid använde Bjurbäcken för bad och gäddfångst. Bjurbäcken möter Lyckebyån i Lindås och rinner vidare ut i Lyckeby vid Karlskrona. Redan under stenåldern bosatte sig människor i Lyckebyåns dalgång. 1995 invigdes Västraby stenåldershus som är beläget i en tidstrogen miljö med lämningar från bondestenåldern. Huset byggdes av Emmaboda-bygdens Historiska Förening, som bl.a. arrangerar upplevelsedagar med tidsresor på platsen i samarbete med Kalmar Läns Museum. Längs med vattendraget har det funnits skvaltkvarnar och vattenkraften har använts till mindre industrier, pappersbruk och gjuterier i Lindås.

10 VARMBADSHUSET

(Historik på uppsatt skylt på vänster sida av Storgatan)

11 ER-SJÖN

1937 tillsattes en kommitté med uppgift att undersöka lämpligaste ställe för en badplats åt samhällsborna. De diskuterade möjligheten att göra en badsjö genom uppdamning av Bjurbäcken väster om Storgatan genom utgrävning av Oxhöljen. Tyvärr blev det för dyrt, men 1946 donerade fabrikör E R Johansson 100 000 kr och ägarinnan av Gantesbo B Anna Johansson skänkte 18 000 kvm av madområdet samt en del kvartersmark öster om Storgatan. Efter undersökningar fann man att Bjurbäckens vatten inte räckte till för sjöns avrinning och därmed gick det inte att bada i den. Loafallet gjordes till badsjö 1946 men den badplatsen låg ca 4 km från Emmaboda. Således fanns drömmen och donationerna kvar. Badsjö kunde få grävas om man gjorde en damm 320 m uppströms i bäcken. Sjöutgrävningen av ”Olssons mad” var klar 1955 och folk badade första sommaren, men trots att vattenanalyser visade att sjövattnet dög sattes förbud att bada med tanke på den ojämna vattentillförseln. Sjön döptes efter donatorns initialer Erik Reinhold.

12 FOLKETS HUS (Historik på uppsatt skylt till höger om grinden, vid träden)

13 BRÖDERNA SVENSSONS STENHUGGERI (Historik på uppsatt skylt)

14 TÄNDSTICKSFABRIKEN (Historik på uppsatt skylt)

15 E R JOHANSSONS AUTOMOBILAFFÄR (Historik på uppsatt skylt)

16 HÖRNBODEN (Historik uppsatt på väggen på hörnet av huset)

17 EMMABODA SNICKERIFABRIK (GAMLAN) (Historik på uppsatt skylt)

18 EMMABODA FÄRG-TAPET & KEMIKALIEAFFÄR
Hemmansägare Carl Peter Johansson från Kimbramåla lät här uppföra ett bostads- och affärshus år 1901. Från år 1910 drev handlare August Andersson diverseaffär i huset. Lokalerna på nedre våningen övertogs år 1921 av Emmaboda Konsumförening. År 1932 startade af Klintenbergs en kemikalieaffär i huset, som 1936 övertogs av Helge och Ella Erlandsson, som

etablerade Emmaboda Färg- Tapet- & Kemikalieaffär. Under många år var här utlämningsställe för Systembolaget och en kort tid fanns det en cykelaffär i den östra delen av huset. Fortfarande idag är Emmaboda Färg- Tapet- & Kemikalieaffär i drift och butiken bjuder på ett spännande sortiment av färg, kosmetika, delikatesser, inrednings- och presentartiklar.

19 NEIKTER & ROSÉN (Historik finns på uppsatt skylt)

20 NEIKTERS MAGASIN
År 1902 hade Axel Neikter blivit ensam ägare till Neikter och Roséns diversehandel och lät uppföra det stora magasinet strategiskt placerat mellan affären och järnvägen. Järnvägsbolaget drog ett stickspår till magasinet. Varorna kom med tåget, lossades av i magasinet för att sedan säljas i affären på andra sidan gatan. Diversehandeln hade ett varusortiment, som omfattade det mesta en privatperson eller företagare kunde önska köpa. Från järnbalkar till livsmedel. Neikters sertrade alla industrier, företag och privatpersoner i bygden. Från magasinet körde man ut varor under de första åren med häst och vagn och senare med bil till alla kunder i bygden. Utanför magasinet hölls det marknad första fredagen i varje månad mellan åren 1906 och 1923. Axel Neikter upplät marken

framför magasinet som marknadsplan. Bönderna kom i häst och vagn ute från byarna för att sälja och köpa varor. I början på 1990-talet övertog kommunen magasinet, som sedan under en del år fungerade som återvinningscentral för vitvaror och byggmaterial.

21 MARKNADSPLATSEN (Historik på uppsatt skylt)

22 EMMABODA MÖBELFABRIK (Historik på uppsatt skylt)
Byggnaderna ägs idag av Emmaboda miljöstation. Gör gärna ett besök!

23 EMMABODA FÖNSTERGLASBRUK
År 1919 bildades AB Emmaboda Fönsterglasbruk. Första hyttbyggnaden uppfördes på Toffelmakarebacken av virket från det nedlagda Modala glasbruk, som avvecklades 1914. Efter hand uppfördes fler fabriksbyggnader och även arbetarbostäder – bland annat en disponentvillan på andra sidan Långasjövägen. Från början var det åtta mästare och totalt fyrtio personer anställda. Man tillverkade handbläst fönsterglas. Som specialitet tillverkades glas för kupéfönster åt SJ. Konkurrensen från maskintillverkat glas blev för stor och 1931 lades driften ner. År 1933 bildade Erik Åfors (kallad Glaskungen)

tillsammans med fyra andra intressenter AB Emmaboda Glasverk med inriktning på maskinell fönsterglastillverkning. 1955 började tillverkningen av härdat glas och glasverket var under många år Europas modernaste. År 1978 släcktes dock vannorna av det franska företaget Saint Gobain, som några år tidigare hade köpt upp glasverket. Idag vidareförädlar Saint Gobain Emmaboda Glas AB fönsterglas till olika typer av fönster. Även andra företag bedriver verksamhet i de tidigare glasverksbyggnaderna: företaget Glasma tillverkar mäng (glasmassa) i pelletsform till glasbruk i hela världen efter individuella recept och Nöjeshuset erbjuder här aktiviteter som go-kart, bowling, paintball m m.

GÅ NU TILLBAKA MOT STATIONEN.

24 E J CARLSTRÖMS VELOCIPEDFABRIK (Historik på uppsatt skylt)

KÄLLOR

*Emmaboda tätort 125 år
Emmaboda tio minuter
Emmaboda, ett småländskt samhälle*

Länstyrelsen
Kalmar län

Emmaboda
kommun

Emmaboda Hembbyggsförening

Box 54, 361 21 EMMABODA Tel/växel: 0471-24 90 00 Fax: 0471-24 90 19

Besöksadress: Järnvägsgatan 28, Emmaboda

E-post: kommunen@emmaboda.se Webbplats: emmaboda.se